

החיים בקהילה החרדית במגנצא בעשר האחרון לקיומה

בניסן שנת תרפ"ט נכנסתי לבית הספר "בונדי" של הקהילה. הייתי קטן קומה ולכן הושיבו אותי בספסל הראשון. התנחמתי בעובדה שעל ידי ישב אבא הורוביץ שהיה קטן ממני. מאחר שהרב יונה בונדי זצ"ל ששימש גם מנהל בית הספר נפטר באותו שנה נכחו בפתיחת שנת הלימודים גם חברי ועד בית הספר של הקהילה ואבי בתוכם. דבר זה הקל עלי לעבור את היום הראשון ללימודים. בבית הספר לימדו ארבעה מורים. רוב התלמידים עברו אחר ארבע כיתות יסוד ללמוד בבתי ספר תיכוניים. התלמידים המעטים שנשארו ללמוד עד כיתה ח' למדו כולם בחדר אחד והמורה לימד את כולם את החומר הנדרש. הבית ספר היה מוקם ממערב בית הכנסת וחצר בית הספר גבל בחצר בית הכנסת. זה היה המפגש הראשון שזכור לי עם הקהילה.

בית הספר נוסד בשנים הראשונות של הקהילה על ידי הרב מאיר לאהמן. סבי יחזקאל כהן היה אחד מהתלמידים הראשונים בו. ואחריו נהל אותו הרב יונה בונדי, ובזמן לימודי בו, הרב משה אריה במברגר. היה זה בית ספר עממי עם תוכנית לימודים מורחבת. לימדו בו בכיתה א' גם עברית ובהמשך לימודי קודש כגון: חומש, תפילה, נביא ומשניות, ומכתה ד' ואילך צרפתית, כימיה ופיזיקה. בדרך כלל רוב התלמידים עברו אחר כיתה ד' לבית ספר תיכון אך בשנת 1933 אחר שהוגבל מספר התלמידים היהודיים בבתי הספר הציבוריים כמעט כל התלמידים המשיכו ללמוד בבית ספר בונדי, דבר שדרש הכנות מיוחדות ויותר חדרי לימוד וגם חדר מעבדה וכו'. כעבור שנתיים עם סילוק כל התלמידים היהודיים מבתי הספר הציבוריים עוד גדלה הצפיפות בכיתות ז' ו ח'. כשהמחזור שלי הגיע לסוף כיתה ח' הוסיפו כתת השלמה ט' עבור התלמידים שלא מצאו מקום לימודים. לפי החוק ילד היה צריך ללמוד 10 שנים בבית ספר וזה כלל בית ספר מקצועי שבו למדו יומיים בשבוע. כיתה י' כבר לא הוסיפו ואני למדתי בבית ספר למסחר שעל יד הבית ספר היהודי האזורי של הקהילה הכללית פעמים בשבוע עד ליל הבדולח.

כשהייתי ילד קטן הביאו אותי לפעמים לאבא לבית הכנסת אך זוכר אני אולי רק מגיל עשר את הנעשה בבית הכנסת. ישבתי על יד אבי במקומו של מ.מ. שבדרך כלל בא מאוחר לבית הכנסת. זכורני שבשבת בו סיימו לקרוא ספר ואמרו חזק חזק הוא הגיע בעת שקראו את הקטע למפטיר, אמרו לו טוב שהגעת לסיום הספר והוא קרא בקול רם חזק, חזק. את תגובת הקהל אפשר לשער. באותו שורה ישב גם דוד הרמן זיס שהיה אחיה של סבתי ועל ידו בנו. הבן עלה ארצה בשנת תרצ"ד ואני קבלתי את מקומו. בשורה אחרי אבא ישב אחיו ובנו. אחי שמעון ישב בשורה הראשונה בטור מימין לנו. אנחנו ישבנו בטור השמאלי צמוד לקיר בשורה החמישית ממזרח. מימין לנו ישב הפרנס יהודה בונדי שמשך כל התקופה שאני זוכר היה מכבד לעליה לתורה וליתר הכיבודים. הוא היה בעל תפילה מעולה והתפלל בימים נוראים תפילות שחרית וגם נעילה. הוא גם היה בעל תוקע ולא זכור לי שהיה צריך לחזור על קול כלשהוא. הוא גם התפלל סליחות בערב ראש השנה ובימי יום כיפור קטן. הוא התייחס אלי יפה והעריך שתמיד הגעתי בזמן לתפילות לעיתים הוא הזמין אותי בשבת אחר תפילת שחרית בהשכמה לארוחת בוקר, וחזרתי איתו לבית הכנסת לפני קריאת התורה. התפילה בשבת התחילה בשמונה ונמשכה עד עשר או יותר ואחריה היה שיעור בפרשת השבוע ובהלכות שבת מפי הרב. לכן אלו שלא טעמו לפני התפילה הלכו להשכמה בשש וחצי לתפילת שחרית בלבד, אכלו ארוחה קלה בלי נטילת ידיים, וחזרו לבית הכנסת לקריאת התורה. בשורה אחרי מר בונדי ישב החזן המורה לומניץ, ובאותה שורה מר יצחק פולדה שהיה אם איני טועה יושב ראש הנהלת הקהילה.

אולי כאן המקום לשרטט את בית הכנסת. בית הכנסת היה בנין מרשים גבוה 16 מטר רוחב האולם הגדול היה 13 מטר ואורכו כעשרים ואחד מטר. במזרח ארון הקודש מוגבה שעלו אליו במדרגות ולפניו דוכן ועמוד לאמירת הדרשה מתחתיו עמוד התפילה רחב וטבלת "שויתית". משני צידי ארון הקודש לרגל המדרגות היה מקום מושבו של הרב מצד ימין, ומצד שמאל מושב דומה שבזמני שימש למקום כבוד לחתן או לרב שבא להתארח וכו'. מימין מושב הרב היה חדרון שדרכו הרב נכנס אחר שלבש את

גלימתו וכן גם החזן. בצד שמאל היה חדרון דומה אך פתוח ששימש בזמנים שונים את מקהלת בית הכנסת. ספסלי הישיבה היו ערוכים בארבעה טורים. הקיצוניים בני ארבעה מקומות ישיבה והאמצעים רחבים יותר אך רק עד מקום הבימה שהייתה בשליש הקדמי מכיוון שהיא נשארה מהבנין הישן של בית הכנסת שהיה קטן יותר. הבימה הייתה בנויה אבן עם מעקה רשת פלדה בתוכו הורכבו לוחות בדמות לוחות הברית. את הכיתוב עליהן אינני זוכר. הכניסה לבית הכנסת הייתה במרכז הקיר הדרומי. מול הכניסה בקיר הצפוני היה אבן בזלת גדולה מושקע בקיר ועליו חרות "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחננו" ומתחתיו כתוב: האבן הזאת הובאה מארץ הקודש. משביל הכניסה לצד מזרח היה ריהוט יותר חדיש וממנו למערב היה הרהוט הישן של בית הכנסת לפני הגדלתו ושיפוצו. היו כאלו שרצו לראות בזה חלוקה מעמדית אך בודאי היא לא הייתה מכוונת. זכור לי שאדון שוטט הזקן אחד מחשובי הקהילה מקומו היה ממערב שביל הכניסה. הכניסה לבית הכנסת הייתה דרך אולם כניסה (VORHALLE) ברוחב שבעה מטר ובאורך שבעה עשר מטר, שהיה אפשר לחלק אותו לחלק האמצעי שדרכו עברו לאולם בית הכנסת והחלק המזרחי ששימש למקום לימוד והחלק המערבי ששימש מלתחה. לצורך התקהלות יותר גדולה כגון אסיפות, הרצאות ושיעור לכל הציבור בשבת פתחו את הדלתות המפרידות. עם הכניסה לאולם התפילה, העיניים היו מופנות לארון הקודש שהיה מושקע בקיר הדרומי עלו אליו במספר מדרגות ולפניו רחבה קטנה ששם הכוהנים נשאו את כפיהם בימים הטובים. לפני ארון הקודש הייתה תלויה פרוכת שהוחלפה מדי פעם לפי חשיבות היום לדוגמא בימי חול תלו פרוכת בצבע אדום בשבת בכחול בחגים ירוק או אדום כהה בימים הנוראים לבן והייתה פרוכת לראש השנה ויום כיפור ואחת לימים שביניהם, ובתשעה באב תלו פרוכת שחורה במנחה, אחרי שבבוקר הסירו את הפרוכת לגמרי. בארון קודש היו מעל עשרים ספרי תורה שבשבת וחגים היו מקושטים בכתרים או רימונים וטס. היה גם ספר להפטרות כדוגמת ספר תורה, הוא היה מונח בארון קיר בקיר המזרחי. השמש הוציא אותו לקריאת ההפטרה ונערים כובדו להגביהו ולגלול אותו אחר קריאת ההפטרה. בקצה אולם התפילה לצד צפון היה מקום פנוי ששם עמדו חברי המקהלה. המקהלה.

הייתה מורכבת מגברים מכל הקשת החברתי של הקהילה, החל מחברי הועד עד לתלמידי תיכון וכמובן ילדים עם חוש מוסיקלי עד שקולם התחלף, ואחר כן התקבלו בהתאם לכישוריהם המוסיקליים. המקהלה שרה קטעים קבועים כגון בהוצאת והכנסת ספר התורה ובאין כ-לוהינו ובליל שבת בקבלת שבת וב "יגדל". בימים הנוראים המקהלה לא שרה. בשנים האחרונות אחר פטירתו של מנצח מר שלסינגר, שגם שימש מורה לזמרה בית הספר, המקהלה עברה קדימה לפינה הצפון מזרחית על מנת לשמור קשר עין עם החזן. נדמה לי שגם בשנים הראשונות של בנין בית הכנסת המקהלה הייתה מוקמת שם. היו למקהלה כמה קטעים מרשימים במיוחד בחגים כמו "ונראהו עין בעין בשובו אל נוהו..." אחר הוצאת הספר תורה. וביום שני של ראש השנה היא שרה לפני ערבית "לדוד מזמור". בליל שמחת תורה אמר החזן בליווי משוררים את "הקדיש הפולני" קדיש בסגנון חסידי. בשמחת תורה המקהלה הרבתה לשיר בעת הקפות ואחרי קריאת התורה. אותי הרשים בילדותי שבשבת אחר הקדושה של שחרית הרבה מהיושבים בשורות הראשונות עברו לקצה בית הכנסת על מנת לשיר במקהלה.

היה יציע לעזרת נשים סביב אולם בית הכנסת מלבד מעל מקום הארון קודש. היה עוד יציע עליון שלא היה בשימוש. אמרו שהיה מיועד למקהלה אך זה לא היה מעשי כי חברי המקהלה גם רצו להשתתף בתפילות. בתקרת האולם היו שני כיפות מזכוכית צבעונית.

קהל המתפללים היה רבגוני. כשלושים עד ארבעים איש באו בקביעות יום יום, ערב ובוקר לתפילות. בשבתות באו כפול ובחגים ובמיוחד בימים הנוראים בית כנסת היה מלא. לא כולם היו אדוקים מאוד, והיו מתפללים שבאו לבית הכנסת האורתודוקסי מפני שהוריהם התפללו בו והיו כאלה שאמרו: אם אני כבר הולך להתפלל אז שיהיה זה בית כנסת אמיתי.

בימי חול לפני תפילת שחרית היה שיעור בגמרא שנמשך עד לאמירת ברוך שאמר עת שכולם התעטפו בטלית והניחו תפילין. הבעל תפילה וכן הקהל אמרו בינתיים את ברכות השחר וסדר הקרבנות. התפילה בנוסח אשכנז המערבי נאמרה בקצב די מהיר. הסידור או כפי שכינו אותו "התפילה" המקובל היה "שפת אמת"

הוצאת רעדעלהיים או "שפה ברורה" שהכיל גם קריאת התורה לימי שני וחמישי וכן שיר היחוד ומעמדות שלא הודפסו ב"שפת אמת". לשליח ציבור היה סידור גדול "עבודת ישראל" שערך ר' זליגמן באר.

בסיום התפילה נאמרו מעמדות ושיר היחוד לאותו יום. במקביל אחד מחברי חברת ש"ס למד בעומדו על הבימה גמרא על מנת לאפשר לאבל להגיד קדיש דרבנן. נאמר קדיש על ידי האבלים אחר שיר של יום שלפניו אמרו עלינו לשבח, שנאמר בלחש ז.א. השליח ציבור לא אמר את המילים הראשונים והאחרונים בקול רם כמו בכל יתר קטעי התפילה, ואחרי אמירת שיר היחוד. ברכו בתרא אמר השמש לפני חזרת הש"ץ. אחר סיום התפילה הרב ממקומו לימד משניות.

אחרי הצהריים התפללו מנחה ומעריב ברצף לפני שקיעת החמה. רק בעשרת ימי תשובה היה מנין "מעריב בזמנו". בימי חול היו אבלים עוברים לפני התיבה. כל מי שעבר לפני התיבה היה חובש לראשו ברט שחור. כפי שרואים בציוריו של אופנהיים. גם בליל שבת בקיץ יצאנו מבית הכנסת כשעדיין יום. בתפילת ליל שבת שרו החזן והמקהלה בתקופה שאני זוכר מיצירותיו של "לבנדובסקי". אחרי ערבית החזן אמר קידוש והילדים שתו מהיין. אחר שירת יגדל הילדים נגשו אל הרב לברכו בשבת שלום ולהתברך על ידו. בלילה השני של ראש השנה הועמדו על יד החזן שני סלים גדולים עם פירות משובחים והשמש חילק אותן אחר התפילה לילדים. לפי מיטב ידיעתי היה בעבר תורם שנדב סכום הגון שמפירותיו מומנו פירות אלו על מנת שישמשו לברכת "שהחינו" לבני הקהילה בליל החג.

לימין ארון הקודש עמדה מנורה ששימשה כחנוכיה. בימי החנוכה החזן הדליק כל ערב נרות אחר תפילת מנחה. בשבת חנוכה הביאו נרות מיוחדות בגובה של מטר בערך על מנת שידלקו משך כל היום. בליל שבת וחג דלקו שבעה נרות במנורה. הרב היה אומר דרשה בגרמנית בחגים ובשבתות מיוחדות אחר הכנסת ספר התורה, מעל דוכן שלפני ארון הקודש. בשבת הגדול ובשבת שובה הוא גם דרש פלפול תלמודי אחר סיום התפילה בעומדו על הבימה. היו לפניו הרבה ספרים והוא פרסם בלוח המודעות את נושא הפלפול והמקורות בהן הוא ייעזר. כפי שהזכרתי לעל הרב יונה

בונדי נפטר בתחילת שנת תרפ"ט ובקיץ אותה שנה אחר שהופיעו כמה רבנים לפני הקהילה בחרו בהרב משה אריה במברגר בנו של הרב מקיציגן במקומו. הוא היה עדיין רווק והתחתן בפרנקפורט ב' א' אייר תר"ץ. אנשי הקהילה התרעמו על כך כי במיינץ שמרו דיני אבלות של תקופת ספירת העומר שלושים ושלושה ימים מ' א' אייר עד ג' סיון ועד בכלל. בפרנקפורט וברוב הקהילות שמרו דיני אבלות רק בכל הימים בין פסח לשבועות שבהם אומרים תחנון שהם רק שלושים יום.

בשבתות וחגים הגברים הלכו לבית הכנסת לבושים היטב ולראשם כובע צילינדר. אחר 1933 השאירו את הצילינדר במלתחה ורק חבשו אותו בעת התפילה. גם בלוויות חבשו צילינדר וכן בעת ברית מילה. כשקראו לאדם לעלות לקרוא בתורה היה עליו להיות חבוש מגבעת ולא כובע מצחיה. ואם לא היה לו הוא חבש ברט מסמש שהיו בבית הכנסת. בבית הכנסת לא חבשו כיפה זה היה רק כיסוי ראש לבית. בימי חול התפללו תפילת שחרית מוקדם כי המתפללים היו צריכים להגיע למקום עבודה או לימודים עד שעה שמונה.

לפני קריאת המגילה בליל פורים, ובערב יום כיפור לפני מנחה הניחו שתי קערות לצדקה. בשביל הכניסה העמידו שולחן קטן מכוסה מפה צחורה ועליו שתי צלחות מכוסות. על יד השולחן ישב מר יהודה בונדי וכל אדם שנכנס תרם לפי יכולתו מבלי שמישהו ידע כמה. בסוף התפילה אבי הכניס את תכולת הצלחת הימנית לתוך שקית בד על מנת להעביר את הכסף לכולל הו"ד. (כולל הו"ד = הולנד ודויטשלנד, החזיק בירושלים את בתי מחסה = דיור חינוך לתלמיד חכמים, וגם תמך בבית חולים שערי צדק). תכולת הצלחת השנייה חולקה לעניים שפנו לקהילה.

על יד הקהילה היה ועד הכנסת אורחים ובליל שבת בסיום התפילה חברי הועד דאגו לאורחים שהזדמנו ללינה ואוכל לשבת. היה גם ארגון "לווית חן" שיזם פעולות תרבות תורניות לצעירים. הם דאגו לעריכת תפילת שבת עבור תלמידים שהלכו בשבת לבית הספר, בשעות הצהריים ועוד. וגם לכלל הקהילה כגון לימוד בליל שבועות והושענא רבא. בלימוד ישבו כולם על יד שולחן ארוך באולם הכניסה של בית הכנסת וכל אחד, זקן ונער, קרא קטע לפי סדר ישיבתם. כשהיינו ילדים חישבנו לפי סדר היושבים איזה קטע

יהי עלינו לקרא ולמדנו אותו וקרה שמישהו יצא או נכנס אז והתור השתנה והיינו צריכים לקרא קטע אחר. אינני זוכר אם הוגש כיבוד כל שהוא בלילות אלו. אך בסיום עבור הבכורים בערב פסח הוגש לכל המשתפים ספל קפה ולחמנייה.

פדיון בן אני זוכר רק אחד אליו התלוויתי לאבי וזה היה בערב ראש השנה ובביתם של ההורים, ומלבדנו ובני המשפחה נכח רק ר' יהודה בונדי הזקן שבא להשתתף בסועדת מצווה על מנת שלא יצטרך לצום באותו יום כפי שהיה רגיל וכפי שהיה נהוג בקהילה. ברית מילה ערכו בדרך כלל בבית היולדת, בבוקר אחר תפילת שחרית כשהבאים באו בבגדי חג. אני זוכר שהביאו צלחת עם חול או אפר להניח בו הערלה, ולילדים נתנו להחזיק נר הבדלה דולק. לא הגישו כיבוד, וסעודת המצווה ערכו בבית בחוג המשפחה המוהל, הסנדק ועוד קרואים בצהריים או יותר מאוחר.

כשנולדה בת ערכו כחודש אחר הלידה ביום ראשון, אחר שהאבא עלה לתורה בשבת, "הולה קראש" המובן הוא הולה = חול, וקראש = צעקה. בגרמנית KREICHEN ז.א. לקרא שם חול. לבנות לא נתנו תמיד שם עברי אלא שם מלשון יהודית שהיה תערובת של גרמנית עתיקה עם מילים עבריות שסורסו לפעמים. הילדים, בעזרת המבוגרים כמובן, הרימו את מטת התינוק ושאלו איך נקרא לילדה? ואחר תשובת ההורים קראו שלש פעמים את השם. וכיבדו אותם בממתקים וכו'. כנראה שבעבר ערכו את זה בשבת אבל בזמננו אולי בגלל איסור טלטול של הממתקים שקבלו, ערכו זאת בימי ראשון. כשמלאו לנער שנה הביאו אביו לבית הכנסת בשבת ובידו מפית WIMPEL ז. א. פיסת בד ברוחב 30 ס"מ ובאורך 150 ס"מ עליו צויר או נרקם שם הילד, תאריך לידתו והברכה ה' יגדלהו לתורה לחופה ולמעשים טובים. לרוב גם צויר עליו מזל החודש בו נולד וחופה ועוד. את המפית הגישו למי שכובד בגלילת הספר תורה והוא היה כורך את המפית סביב הספר, ואת הנותר דחף מלמטה לתוך הכריכות. עטיפה זאת שמרה על הספר תורה וגם מנעה צורך בקשירת קשר בשבת. היה בבית הכנסת אוסף גדול מאוד של מפיות אלו. נער שהגיע למצוות עלה לתורה בשבת אחר היום היולדת. אם רצה הוא קרא בתורה את הפרשה או חלק ממנה. לא נהגו לעלותו למפטיר. ולכן הרכה צעירים ידעו לקרא בתורה אך לא את טעמי ההפטרה. את הנערים

לימד חזן בית הכסת, שהיה גם מורה בבית הספר, את טעמי המקרא בקבוצה של שנתון, וכך ידעו כבר לקרא כמה פרשיות. נער הבר מצווה לבש חליפה ומגבעת באותה שבת. אחר התפילה ההורים ערכו קבלת פנים בבית ורוב אנשי הקהילה באו לברך ולהרים כוסית. מתנות רק שלחו קרובים וידידים. את דרשת הבר מצווה אמרו בשעת הסעודה שאליה הוזמנו מלבד קרובי המשפחה לעיתים גם הרב ומורים.

השנה היהודית לפיה התנהל מהלך החיים מורכב משתים-עשרה חודשים בני 29 או 30 יום וכל שנתיים או שלוש מתוסף חודש נוסף על מנת לשמור שהחגים יהיו בעונת השנה הנכונה כגון פסח באביב וסוכות בסתיו. החגים או הימים הטובים כפי שכינו אותם נחוגו בבית וגם בבית הכנסת. פסח הוא חג שדורש הרבה הכנות - יש לדאוג לכך שלא ימצא חמץ כל שהוא בבית, לכן זמן רב לפני החלו לנקות באופן יסודי את כל חדרי הדירה והארונות והשדות וכו'. מצות מכרו בעלי המאפיה שטיינברג (אם אני זוכר נכון) שלמשפחתם היה מאפית מצות בכפר בסביבה ממנו הם באו למיינץ. אך בזמן נעורי רבים העדיפו לקנות מצות מבית חרושת. אני זוכר שנים מהם אחד בקרלסרוה ואחד בהמבורג. אלינו הגיעו מקרלסרוה כמטען רכבת, והנהג של בית העסק הוביל אותם מתחנת הרכבת וחילק אותם לבתים. כפי שגם עשה לפני חג הסוכות בהובילו חבילות סכך שאחד מבני הקהילה רכש במרוכז. לקראת פסח מכרו בשתי חנויות: מחלבת ווייס וחנוות מכולת הרצהיימר, מצרכים המיוחדים לפסח שעל כל אריזה היה מודבק פתק בו רשום "כשר על פסח הרב משה אריה במברגר". את החמץ שנשאר נתנו ברובו או מכרו לשכן שאינו יהודי, והמעט שעוד נשאר ביום האחרון שרפו במדורה החצר בית הכנסת. בליל החג התאספו בבית הכנסת בלבוש חגיגי, בעלי המשפחות ב"פראק", ואחרי גמר התפילה הלכו לבית לרוב בליווי אורחים לערוך את ה"סדר". בליל הראשון ה"סדר" היה יותר חגיגי. בסדר השני האווירה הייתה יותר נינוחה.

נשיאת כפיים על ידי הכהנים נערכה בכל ימי החגים בתפילת שחרית ומוסף וביום כיפור גם בנעילה. מאחרי הבימה הועמד כיור וכד מים, לכל כהן ניגש לוי אחר (במעמד שווה ז.א. זקן לזקן צעיר לצעיר וכו') ליטול את ידיו. הברכות נגנו בניגון מיוחד לכל יום,

כשהחזן התחיל והכהנים חזרו אחריו. ביום האחרון של חג הפסח לא אמרו "יזכור" כפי שנהוג בהרבה קהילות אלא אמרו "מתנת יד" ז.א. ברכו את כל אלו שנתנו תרומה לבית הכנסת. באותו יום גם ביקרו את הרב בביתו לברכו לרגל החג.

ביום השלישי לחודש סיון ציינו את "תענית מגנצא" לזכר הרוגי גזרת תתנ"ו בימי מסע הצלב הראשון. הרבה מחברי הקהילה צמו באותו יום בתפילת שחרית, אמרו סליחות וקראו בתורה פרשת ויחל.

בחג השבועות העמידו בתוך בית הכנסת עצי נוי בעציצים גדולים. בלילה היו ערים כל הלילה ואמרו "תיקון ליל שבועות" שהיה מורכב מפסקה ראשונה ואחרונה של כל פרשה בתורה וכל ספר מספרי הנ"ך ועוד. כשהאיר השחר התפללו תפילת שחרית וקראו בתורה, הלכו הביתה לנוח, ולתפילת מוסף חזרו לבית הכנסת. בתשעה באב שהוא יום צום ואבל על חורבן הבית ישבו על כסאות נמוכים וקראו מגילת איכה מספר. בבוקר השכימו לבית הכנסת ואמרו קינות אחר כך כל אחד הלך לעבודתו, ומי שהיה פנוי הלך מבית הכנסת לבית העלמין.

בחודש אלול תקעו בוקר וערב בשופר ובימים לפני ראש השנה אמרו סליחות מוקדם בבוקר לפני עלות השחר וכן בעשרת ימי התשובה. לאמירת הסליחות עברו לפני התיבה "בעלי בתים", לכל אחד היה יומו הקבוע שבו התפלל את כל התפילות. בערב ראש השנה צמו רובם לפחות חצי יום והתכוננו לימים הנוראים.

בבית הכנסת כל המפות היו לבנים וכן הפרוכת, וכל אחד הביא מפה לבנה לכסות את המדף במקומו. בערב לבשו בגדים חגיגיים וביום לבשו "סרגנס" ז.א. בגדי מתים. המנהג היה שכל אחד אחר שנה לנשואיו תפר לעצמו כתונת מבד לבן ומצנפת כפי שנהגו להלביש את הנפטרים, וכן הנשים, ובגדים אלו לבשו בימי ראש השנה וביום כיפור בערב וביום. התפילה בראש השנה נמשכה משש בבוקר עד שתים-עשרה וחצי. אמרו הרבה פיוטים ולהרבה מהם ניגונים מיוחדים. הניגון היפה ביותר היה לפזמון "אאפיד" בניגון זה גם שרו הכוהנים את ברכת הכוהנים ובבית את "שיר המעלות" בסיום הסעודה בבית הקפידו שהחזנים ישירו את הניגונים שנמסרו מדור לדור ושהיו רשומים בתווים שנשמרו בכספת בית הכנסת. הקטע המרגש במיוחד בתפילת ראש השנה

היה אמירת "עלינו לשבח". שכל ימות השנה נאמר רק בלחש. הייתה מסורת בקהילה שקדושי גזרת תתנ"ו קידשו שם שמים כששירת עלינו לשבח בפיהם. השליח ציבור סיים את האמירה בקראו : הוא א-לוקנו והקהל שואג לעומתו "איך אחר!" ולא כמודפס אין עוד. ביום ראשון של ראש השנה ואם חל בשבת ביום השני אחר תפילת מנחה הלכו לומר תשליך" (פסוקים מספר מיכה פרק ז' פסוקים י"ח-כ'). יצאו מבית הכנסת וגם הנשים הצטרפו לטיילת על יד הנהר רהייך ועמדו במקום שהנהר אינו מוסתר ואמרו את הפסוקים. אחר 1933 ביקשו לא ללכת בקבוצות גדולות ולא להתבלט. הטיילת על יד הרהייך היה מקום טיול מעודף על בני הקהילה בכל שבתות הקיץ אחר הצהריים.

בערב יום כיפור אחר הסעודה המפסקת הלכו כולם לבית הכנסת, לבשו את בגדי המתים הכול היה לבן. הרב בליווי שני זקנים פתח באמירת "בישיבה של מעלה"... אחר שהשמש הכריז מעל הבימה את שמות הראב"ד והדיינים. ואחר כן החזן אמר "כל נדרי" והמשיך בתפילה. אמרו את הפיוט "יעלה" בניגון מיוחד. זוכרני שהתווים של הנגון הודפסו בחוברת "מגנצא" בימי נעורי. שיאו של היום היה אמירת ה"שמות" בגמר תפילת הנעילה רטט עבר בכולנו בעת שכל הקהל אמר אותם בקול גדול ואחריו דודי הוגו, נפתלי-כהן תקע בשופר תקיעה גדולה. כי מר בונדי שתקע בראש השנה היה החזן בתפילת נעילה.

כמעט בכל בית הקימו סוכה לקראת החג כל אחד לפי אפשרותו. מי במרפסת ומי בחצר, היו סוכות קבועות שעמדו כל השנה והיו שנבנו מדי שנה. קישוט הסוכות היה בעיקר מסור לילדים וכבר בחופש הגדול הכנו שרשרות צבעוניות וצבענו אצטרובלים בצבע כסף ועוד. היו תמונות שאבא תלה כל שנה בסוכה. תמונה של ירושלים ושל סיר מוטיפיורי וגם תמונות של הצייר אופנהיים שצייר דמויות טסים מחיי היהודים. אחר שנת 1935 רק מעטים הקימו סוכות, הרב הקים את סוכתו בחצר בית הכנסת. בביתנו היתה סוכה קבועה על גג הקומה מתחתינו והיו לנו הרבה אורחים בסוכות בשנים האחרונות. ארבעת המינים רכשו אצל הסופר סת"ם מר צייטלין הוא הכין לכל מי שביקש אתרוג ולולב אגוד עם הדסים וערבות. את האתרוגים היו בוחרים בביתו ואת הלולב האגוד הוא שלח לבית כנסת. שם הכינו כמה גיגיות עם מים ובכל לולב היה

כרטיס עם שם בעליו. בסוכות בכל יום גם בימי חול המועד הקיפו כולם עם לולבים את הבימה שבראש התהלכה נישא ספר תורה. וביום הושענא רבא הקיפו שבע פעמים. הוציאו שבעה ספרי תורה ובכל הקפה נישא ספר אחר. ביום שמיני עצרת התפילה התנהלה כמו ביום אחרון של פסח. רק אחר תפילת מנחה נאמר "קדיש השנה" ז.א. קדיש שבמהלכו ניגנו את מנגינות כל החגים של השנה.

בערב היה שמחת תורה והחזן אמר קדיש בנוסח חסידי כשהוא מלווה על ידי כמה משוררים. בערב לא נערכו הקפות. בימי נעורי הרב במברגר הלך עם קבוצת מתפללים לבית המדרש של יוצא מזרח אירופה להשתתף עמם בהקפות.

בבוקר הקיפו שבעה פעמים שכל ספרי התורה נשאו על ידי חברי הקהילה שהתחלפו ביניהם. אחריהם צעדו הילדים שדגלים בידיהם. בימי ילדותיהו אלו דגלים בצבעי המדינה והארץ והעיר יותר מאוחר משהו תרם דגלים עם סמלי שבטי ישראל. כל ימי השנה נמנעו להביא דברי מתיקה לילדים לבית הכנסת אך בשמחת תורה כל בעל בית הביא כמות מכובדת לפי יכולתו או סוכריות או חפיסות שוקולדה וכו' כל ילד היה מצויד בשקית ניר גדולה שעד סוף התפילה התמלא בכל טוב. יש שהצליחו לגמור את הממתקים עד חנוכה וגם היו שהם הספיקו להם עד פסח.

חג החנוכה נחגג בעיקר בבית בהדלקת נרות ובמשחקים בחוג המשפחה. בשבת חנוכה כמו בכל שבת מיוחדת אמרו פיוטים בתפילה. ניגון הפיוט "שני זיתים נכרתים..." עדיין זכור לי. בניגון זה שרו את שיר המעלות בימי החנוכה.

פורים נחגג גם במסגרת בתי הספר והקהילה. מסיבות החג היה מושפעים הרבה מימי הקרנבל שחלו קרוב לו. לקריאת המגילה בבוקר השכימו ואמרו יוצרות בתפילה ואחרי כן הלכו לעבודה או ללימודים. את הסעודה ערכו לפנות ערב אחר ששלחו משלוח מנות. מקובל היה לשלוח בקבוק יין ועוגה או שוקולדה.

היו בקהילה הכללית הרבה ארגונים למטרות צדקה בגוונים שונים, שלהם השתייכו אנשים מכל החוגים. בתוכם היו ארגונים שרוב חבריהם באו מהקהילה החרדית כגון "הברעצנהיימר קיפפה" שראשוני חבריה באו למיינץ מברעצנהיים ושמה המלא היה

”ארגון ביקור חולים השלישי”. היה להם בית כנסת קטן בקומה השנייה של הבית מספר 1 במרגרעטען – גאססה. בבית זה גם היה המקווה ובקומה הראשונה גרה משפחת גוטר שהייתה אחראית להחזקת המקווה ובשלישית גר מר צייטלין שהיה סופר סת”ם וגם סיפק ארבעה מינים לחברי הקהילה. בחצר אותו בית היה ”תנור השאלט” לחמין של שבת שבזמני כבר אינו פעל.

כמובן הייתה גם חברה קדישא לטיפול בנפטרים אך את פרטיה אינני יודע. היה נהוג להעביר את גופת הנפטר לבית הטהרה וההספדים שהיה בבית הקברות קרוב לפטירתו והלוויה נערכה בבית הקברות תוך יום או יומיים לפי חוק המדינה. אם נפטר היה מוכר לנו הלכנו ל”העברה” וגם ללוויה. כמובן ככהן לא נכנסתי לבית הקברות עצמו. כשהעבירו נפטר לבית הטהרה העבירו אתו בעגלה מיוחדת פתוחה רתומה לשני סוסים מכוסי שחור, והמלווים הלכו על המדרכה סמוך לה.

לפי החלטה שהתקבלה בקהילת מגנצא במאה ה-19, בהתנגדות חברים אדוקים, לא נערכו חופות אלא בבתי הכנסת וללא חופה. אך שמו על חתן וכלה טלית. בקהילה שלנו נערכו חופות באולם התפילה כשהזוג עומד על הבימה באמצע בית הכנסת והגברים בצד ימין והנשים בצד שמאל. רבים העדיפו לערוך את החופה בבית הכנסת הקטן והיפה של המיינצר קיפפא” ששמה המלא היה

KRANKENPFLEGE VEREIN DER AELTERE”
”ISRAELITCHER

שהיה בחצר הבית ששייך לאותו ארגון בקלאראשטראסה 13. זה היה נוח גם בגלל שבבית הראשי היה מסעדת גולדשמידט, שם ניתן לערוך את קבלת הפנים.

על מצבה הפיננסי של הקהילה אינני יודע הרבה. לפי התרשמותי הוא לא היה טוב. ידוע לי שלפני האינפלציה בשנת 1923 היה די כסף לבנות מבנה לבית הספר כי הקיים לא ענה לצרכיו והכסף הלך לאיבוד באינפלציה. אני גם זוכר שבשנת 1938 היה המצב קשה והוצרכו לכבד מי שהוא ב”חתן בראשית” רק בגלל שהבטיח תרומה נכבדה. אמרו שמשפחת פולדה שהיתה אמידה מכסה כל שנה את גרעון הקהילה.

אינני יודע אם לפי הסכם מפורש או מתוך הסכמה בעל פה הפיקוח על השחיטה, הכשרות והמקווה היה ביד הרב של הקהילה שלנו.

השוחט מר טשורניקי היה יהודי תלמיד חכם שלפעמים החליף את החזן כבעל קורא וגם נתן שיעורים. היה שיעור בתלמוד מדי שבת בבית סבי ואחר כך בבית דודי לפני מנחה גדולה בשבת בצהריים. השתתפו בו מנין גברים. אני זוכר שערכו סיום על מסכת סנהדרין וכיבדו בשתייה ועוגה יפה וטעימה. אחר שחל איסור על השחיטה הכשרה הוא לימד עברית לנוער ולמבוגרים. המורה זק"ש שלימד בתלמוד תורה היה משגיח על חליבת החלב הכשר ורכב כל בוקר על אופניו להכשטסהיים למשק ווייס. ורבי שכר היה הסמכות הרבנית בבית המדרש של יהודי יוצאי מזרח אירופה. אירועים משפחתיים כגון חתונת כסף וימי הולדת חשובים צוינו בבית הכנסת על ידי תוספת ניגון או שירה בעת עליה לתורה ובבית בקבלת פנים. חברי הקהילה באו זה אחר זה וברכו, הרימו כוס לחיים ו/או טעמו מה שהוא, התעכבו מעט והלכו. ברית מילה נערכה לרוב בבית תיכף אחר תפילת שחרית. את סעודת המצווה ערכו בצהרים או בערב בחוג המשפחה.